

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER,

FJERDE RÆKKE,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

HOLGER FR. RØRDAM,

DR. PHIL., SOGNEPRÆST.

TREDIE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS UNIV. BOGHANDLER G. E. C. GAD.

THIELES BOGTRYKKERI.

1893—95.

Efterretninger fra Laaland.

Under ovenstaaende Titel er der i det foregaaende (3 R. VI. og 4. R. II) meddelt en Række Bidrag til Laalands Kirkehistorie. Til Afslutning af disse Efterretninger skal her endnu meddeles en lille Samling gamle Breve, der antagelig ville være af Interesse for Øens Lokalhistorie, særlig i kirkelig Henseende.

1.

1401, 29 August. Hr. Johan Skarpenberg overdrager sit Gods i Utterslev og andensteds paa Laaland til Hr. Predbjørn Podebusk.

Omnibus præsens scriptum cernentibus Jehan Skarpenberg, Miles, Salutem in Domino. Noverint, me huic præsentati nobili viro, Domino Predebero Podebusk, Militi, omne Jus, proprietatem et possessionem mihi in Ottersløf ac in aliis vniuersis bonis vbicunque infra terram Lolland quomodolibet contingens ex mera voluntate et animo deliberato dedisse, alienasse et ad manus tradidisse Jure perpetuo possidendo, nihil mihi iuris aut proprietatis in præmissis aliqualiter reservato. In cuius rei testimonium sigillum meum vna cum sigillis Dominæ Elenæ relictæ Domini Vendelbo, Dominorum Petri Nicolai de Agaard, Erici Nilesen, militum, præsentibus est appensum. Datum anno Domini mcd primo, ipso die decollationis Sancti Johannis Baplistæ.

Afskrift i Thottske Saml. 730, Fol. p. 632.

2.

1470, 13. Novbr. »Itt Herretz tings winde, att sognepræsten til Tyerstedt sogen haffuer sin fri skouffshuck ij Eskemose«.

Alle mend, dette breff ser eller høre læse, helser Anders Hoffuit, herritzfogit ij Fuelseherrit, Steen Pedersen, Axel Erichsen ij Sedinge, som frij mend erre, Niells Mortensen, Sognepræst ij Holeby, Niells Sacksen ij sammestedt, Lasse Esbussen i Wegleby, Lasse Pedersen i Rødby, Bent Knudsen ij Rødby, oc Tommis Jensen i sammestedt, euindelich met Gud. Kundgiøre for alle neruerendis som effterkommendis, att Aar effter Guds byrd Mcdlxx¹), then Tyersdag nest effter S. Martini dag, paa Fuelseherritz ting waar skickit for oss hæderlig mand Her Henrich Hansen, sognepræst til Tyerstedt, oc bedis om et beseyglit sogne windne, som tilforn wor læst inden fyre tingstocke, oc eskir paa den Aasyun, som hannem wor tilmelt paa hans toffte oc byggestedt i Synder Tyerstedt, som kaldis skolubne jorde til Tirinde Eskemose. Tha fremginge disse effterskreffne Dannemend, tha i Asynen worre, som erre Lasse Esbussen i Wegleby, Niells Saxen ij Holeby, Lauritz Pedersen ij Danstedt, Oluff Ved ij sammestedt, Hans Bramsen ij Wegleby oc Hans Tomessen ij Østoffte. Thisse for^{ne} Dannemend sagde paa siel oc sandhed for^{ne} Hr. Henrich frij skou til i Tiringe Eskemose til jldebrand, husbygning oc att frij sine suin paa, for de toffter, som Lasse Jorde²) oc Michel Oelsen nu paa bor, oc som the haffuer spurt fran Arrild tijd frijt haffuer werrit i nogen mands minde. Fremdelis den tofft, som Niells Budder nu paaboer, mele wij oc frij skoff til ij Tiringe Eskemose, paa for^{ne} Her Henrichs wegne, oc att frij sine suin paa. Der paa bedis Her Hendrich it wuilligt tingswinde. Oc da wor tilmelt beskeden

¹) I Registranten over Tirsted Præstegaards Adkomstbreve (se II, S. 283) har dette Brev Aarstallet 1473.

²) Nedenfor er Navnet vistnok rigtigere skrevet: Jude.

mand Oluf Boesen i Nebbelunde, hand tog til sig xij¹⁾ Dannemend. som erre Niells Inguarsen i Norge, Per Jensen i Skiørringe, Lasse Jørgensen i Holeby, Per Clausen, Anders Rauffn ij Østoffte, Niells Sonesen, Tommis Jensen i Rødby, Morten Andersen i Ringzebølle, Claus Henrichsen i Horeby oc Jens Bramsen i Wegleby. Disse xij Dannemend wdginge oc beraadde dem, oc indkomme igen inden 4 tingstocke, endrectelige wundne paa siel oc sandhed, som the haffde hørt, att for^{ne} 6 Dannemend tilmelte for^{ne} Her Henrich frij skou ij Tiringe Eskemose for the toffter, som Lasse Jude och Michel Oelsen ij Synder Tyerstedt nu paa boo, til ildebrand, husbygning oc att frij sine suin paa, som hans forfædre for hannem haffue nydt, oc sogne windne wduiser. Oc den tofft, som Niells Budder nu paa boer, att nyde frij skou i Tiringe Eskemose, paa for^{ne} Her Hendrichs wegne, til ildebrand, husbygning oc att frij sine suin paa. Thil windisbyr oc bedre stadtfestning, oc som wij haffue hørt disse for^{ne} Dannemend windne for os, tha henge wij worre indsegle neden for dette obne breff. Datum anno, die et loco vt supra.

Afskrift i Karen Brahes Mnscrip. Nr. 280.

3.

1494, 31. Oktober. •En Copie liudendes om frij Oldengield paa Munckeskouff til Præst oc Diegen wdj Østoffte Sogen etc.▪

Eskild Gøye oppaa Krenckerop, wor Naadige Herris Konnings Marsk, Anders Gøye, Ridder, oppaa Kæstrop, Matz Lauritssen aff Oelstrop, Landsdommere wdj Loland, Erick Matssen aff Nackebøg, Stij Pors i Ølingsøe, Christoffer Iffwensen i Roelycke, oc Lauritz Inguerssen i Rogehaffue, Webnere, giøre witterligt met dette wort obne breff, at aar effter Guds byrd Mcdxciiij, alle Helgen afften, waare wij møtte oppaa Muncke Skou om trætte oc dele, som

¹⁾ Der nævnes dog kun ti.

wor emellom Trwet Anderssen, Høffwitzmand oppaa Aaleholm, oppaa kronens wegne, Frue Maryne Her Axel Brades Effterlewerske aff Taasterup, oc Mariboe Closter, om Oldengield oc Oldensuin. Da fore wij igiennem forskreffne Muncke skouff fraa Grijsberg oc indtil Hiørnestenen, som ligger i det rette Skouskiæl, sønden wed Øemande kyrckegaard, bode tuert oc endelangt, oc saae oc skudde ald forskreffne Skouffs beyleghed, oc forligte wij dennom saa til minde oc til rette, at forskreffne Mariboe Closter skal haffue frij oppaa Munckeskouff alle deris tieners Swin, som bor i Østoffte, oc Præst oc Diegen oc alle Kyrcke Tienere. Oc der til hundrede Loff Swin, oc alle deris hiemfødde Swin, som deris rette Fæmercke haffue. Oc skal forskreffne Maribo Closter haffue alle for^{ne} Swin, som forskreffuet staar, frij oc wbehindret aff for^{ne} Skouff, bode for Kronen oc for for^{ne} Frue Maryne aff Tosterop, wden ald giensigelse til ewig tid. Tijl ydermere Forwaaring oc Stadfestelse, at alle for^{ne} Artickeler wbrødelig holdes skal, som forskreffuit staar, da haffue wij for^{ne} ladet wore Indsegle henge neden faare dette wort obne breff met for^{ne} Frue Marynes oc welborn Suends Truet Anderssens, Høffuetzmand oppaa Aaleholm, Indsegle. Giffuet Aar oc Dag, som forskreffuit staar.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280, ved Hr. Jørgen Christiensen, Præst i Østofte.

4.

»En Copie aff it gammelt Sognewinde wdgifuet paa Østoffte Sognesteffne wnder Dat. 1503. liudendis om Oldenskou oc Oldengield«.

For alle Mand, neruerendis oc kommendis, kungiøre wij effterscreffne Knud Anderssen, Præst i Østoffte, Pouel Lauritssen i sammested, Jens Dwe i Langit, Claus Om oc Jep Claussen i Mariboe, met dette wort obne breff: At aar effter Guds byrd M. D. iij. den Søndag, som wor Nytaars Dag, wor skicket for oss oc meninge Almue paa Østoffte Sognesteffne beskeden Mand Hans Olssen i Østoffte, huilcken

som bedes oc fick it wuilldigt Sogne winde paa nogle effterscreffne Ord oc Artickle etc. Da tilmeltis xij Dannemend, som ere Peder Due, Oluff Jenssen, Matz Klyer i Langit, Hans Jeppessen wdj Waaskouff, Anders Mand i Paaruppe, Jens Tagessen i Redersnees, Hans Jenssen, Peder Jenssen i Siøreppe, Nis Knudssen, Hans Symenssen, Jørgen Hanssen oc Jens Pouelssen i Hanelycke. Huilcke xij Dannemend wdginge oc beradde dennem, oc egien indkomme paa for^{ne} Sognesteffne oc windede alle samdirectelige for meninge Almue paa deris gode tro, siæl oc sindingen: At Østoffte rette præstegaard, norden Kyrcken, oc alle de, som bor wdj Østoffte by, synden oc westen Østoffte Kyrcke, haffue Offret nock oc god Olden skouff, Eg oc Bøg oc Hassel, at frij alle deris Suin oppa, huor mange som de haffue, mod alle de Skouffue, som deris Skouff paaløbe, som ere Horeby, Benitze, Hillested, Tofte, Skiørringe, Tosterup, Vedleby, Tornby, Tennemarcke oc Langit, oc frij deris Suin aff alle for^{ne} Skouffs Faalde oc Suinedreffte. Oc aldrig tog nogen Slotzfogit eller Embedsmand paa Raunsborg, Aaleholm eller nogen anden deris Suin til eller for Oldengield, siden de finge Synderskouff i deris haffuendes wære til for^{ne} Østoffte. At saa wor windet for oss, det winde wij met wore Indzegle trycte neden fore dette wort obne breff, oc desligeste winder oc meninge Østoffte Sogen, at saa er i sandhed, som foruitnet er. Datum anno, loco et die vt supra.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280.

5.

1508, 18. Februar. Kong Hans præsenterer Hr. Jens Andersen til Præst paa Fæø og Femø.

Johannes, Dei gratia Daciæ, Sueciæ, Noruegiæ, Sclauorum, Gottorumque Rex, Dux Slesuicensis, Holsatiæ, Stormariæ ac Ditmertiæ, Comes in Oldenborg et Delmenhorst, Reuerendo in Christo Patri, Domino Johanni Andreæ, Ecclesiæ Ottoniensis Episcopo, Nobis sincere dilecto, salutem

cum fauoris nostri reuerentia et affectum. Cum ad vacantem pro nunc de iure et de facto Ecclesiam parochialem in Fæøe cum sua annexa in Femøe vestræ Dioecesis per liberam resignationem cuiusdam Domini Canuti Bryske, vltimi et immediati possessoris eiusdem, Nobis merum Ius competit patronatus: Iccirco dilectum nobis Dominum Johannem Andreae Presbyterum ad dictam Ecclesiam cum sua annexa canonice obtinendam vestræ Paternitati in his scriptis offerimus præsentatum: Instantes, quatenus sibi eandem Ecclesiam cum sua Annexa, cum animarum cura et plenitudine Juris canonici, conferatis: Ipsumque ad eam et singula eius Jura institui et introduci ac in eisdem defendi secundum Juris Ordinem effectualiter facietis. Et id propter ab altissimo meritum ac a nobis actiones gratiarum plurimas recepturi. In cuius præsentationis testimonium Signetum nostrum præsentibus duximus appendendum. Datum in curia nostra Regia in Halsnes, feria sexta proxima post festum sanctæ Julianæ virginis Anno M D viii.

Ex mandato Dñi Regis proprio.

6.

1523, 8. Sept. Biskop Jens Andersen giver Hr. Peder Hansen Kollats paa Fæø Kald med Annexerne Femø og Askø.

Joannes Andreae, Dei et Apostolicæ sedis gratia Episcopus Ottoniensis, nobis dilecto Domino Petro Johannis, nostræ Dioecesis præbytero, paternum affectum in Domino cum salute. Tuæ probitatis et aliarum tuarum virtutum merita, quibus apud nos fide digno commendaris testimonio, Nos sollicitant et inducunt, vt personam tuam speciali fauoris gratia prosequi teneamur. Quapropter ad præsentationem Serenissimi Principis et Domini, Domini Christiani, Dei gratia Daniæ, Sueciæ, Noruegiæ, Sclauorum, Gottorumque Regis etc., Ecclesiam parochialem Sancti Nicolai in Fæøe cum suis annexis Femøe et Askøe, per liberam resignationem cuiusdam Domini Johannis Andreae,

vltimi et immediati possessoris earundem, pro nunc de Jure et facto vacantem, tibi cum animarum cura et omnium illarum dictarum Ecclesiarum plenitudine conferimus per præsentem. Teque per Birreti nostri impositionem præsentialem inuestimus ad easdem. Volumus etiam tibi et nulli alteri quouis modo de omnibus et singulis Ecclesiarum fructibus, redditibus et obuentionibus integraliter et cum effectu responderi. Mandamus nihilominus duobus vicinioribus Curatis, quatenus tenore præsentium requisiti te in et ad dictarum Ecclesiarum realem et personalem possessionem introducant. In cuius fidem et testimonium hasce nostras literas sigilli nostri appensione communiuimus. Datum in Residentia nostra Alsøø, ipso die Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis, Anno M. D. xxiii.

Gl. Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280 Sæmmesteds findes følgende Notits, der vistnok tildels refererer sig til dette og foregaaende Brev:

Anno M. D. VIII, der Ordinantzen vdgich, er disse 3 Øer oc Vicarij (!) lagd Anno M. D. xxij. til Prousten H. Peder Hansen y Østoffte, at giffue aarligen der aff och Redesnæs Birck xvj Lamb eller 8 Rix dr.

Om Oprettelsen af særlige Præstekald paa Fæmø og Fejø se Kong Frederik I's danske Registranter, S. 131, og Danske Kirkelove II, 3—4.

7.

1528, 21. December. Kgl. Befaling til Præsterne i Branderslev o. fl. Sogne om at søge kgl. Stadfæstelse paa deres Præsentats- og Forleningsbreve.

Vii Frederich mett Guds Naade Danmarcks, Wendis oc Gottis Koning, wdtuold Koning till Norge, Hertug vdj Slesuig, Holsten, Stormarnn oc Ditmerschenn, Greffue vdj Oldenborg oc Delmenhorst, Hilsse etther, oss elskelige Sogne prester till Brandersløff kircke vdj Laaland, oc till Torckilstroppe kircke, Guntzløff kircke oc Eskelstrop kircke, kerligen mett Gud oc wor naade. Wider, att wij haffue

forfaret, atj haffue oc besidde wore oc kronnens kircker oc ey haffue thennom aff oss i forlening. Thij betthe wij etther alle oc huer serdeles strenngeligenn biude, athij mett allder første retthe etther effther at giffue etther till oss mett etthers presentas oc forleenings breffue, som i paa samme wore kircker haffue. Saa frampt at ther som i icke thet giørendis worde, wille wij forlenne andre mett samme wore kircker. Her wede i altingest att retthe etther effther, och lader thett ingennlunde. Befallendis etther Gud. Schreffuet paa wortt Slott Gottorpp Sanctj Thome apostoli dag, Aar etc. Mdxxvij. Vnnder wort Signnetth.

Ad mandatum regie Maiestatis proprium.

Original i Rigsarkivet. Befalingen synes ikke at passe ret med den i Fred. I's danske Registranter, S. 172, meddelte kongelige Præsentsats af 25. Juli 1528 for en Præst i Branderslev.

8.

1539, 4de Juni. Laalands Landstings Vidne om at Præsterne paa Laaland ulene plejede at oppebære Kvægtienden.

Wij effterscreffne Knud Gøye til Kielstruppe aff woben Landsdommere i Loland, Peder Willomsen Byfogit i Mariboo, Hans Jude fogit paa Pederstorpe, Peder Huijd i Suinsberg, Niels Huijdt i Hundzeby, giøre witterligt oc kiendes met dette wort obne breff, att aar 1539 onsdagen for Hellig Guds Legoms dag paa Lolandsfar Landsting for oss oc Dannemend flere wor skicket hederlig oc fornumstig Mand Her Rasmus Jenssen, Sogne prest i Rødby, paa meninge Sogne prestmends wegne i Loland, oc adspurde meninge almue, som den dag Lolandsfar Landsting søgd waare, om nogen aff dennem kand drages til minde eller haffuer hørd eller spurd i sandhed aff nogen, at det haffuer weret Seduaan i Loland at giffue nogen Queg tinde andensteds end til deris Sogneprester. Ther til suaaret meninge mand, som der da forsamlede waare, at de icke haffuer hørd eller spurd i sandhed, at nogen Quegtinde haffuer werit wdgiffuet andensteds end til deris Sognepræster. Der

paa bedis oc fick forneffnde Her Rasmus Jenssen it wuildigt Landstings wittne aff xij Dannemend, som waare Laurits Mattssen i Trunstoppe, Anders Suendssen i Hundzeby, Jens Olssen i Otthersløff, Oluff Henningssen i Naskouff, Jep Bosen i Lindet, Niels Lassen i Kalløe, Hans Bosen i Maglemer, Peder Huijd i Suinsberg, Niels Olssen i Hundzeby, Oluff Anderssen i Ingestoffte, Peder Galt *ibid.*, Mattis Bagge i Norre. Huilcke forscreffne xij Dannemend wel beraadde dennom, oc endrectelig met en røst wittnede paa troo oc sandingen, at de paa for^{ne} dag oc Ting sandelig hørde oc saae, at alle ord oc artickle gick oc foer, som forscreffuit staar. Tijl ydermere windesbyrd oc bedre foruaaring henge wij wort Lands Indsegle nedden faare dette wort obne breff med de dannemends Indzege, som forscreffuit staar. Datum Anno, die, loco vt supra notatis.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280.

9.

1545, 4. Juni. Abbedissen i Maribo sælger en Messehagel til Rødby.

Saa bekiender Jeg Syster Birgitte Bradesdatter, Abedissee i Mariboe Closter, at have undfanget og oppebaaret af ærlig og forstandig Mand, Hr. Rasmus Jensen, Sognepræst til Rødbye, XI Daler for en Messehagel, dend Rødbye Mænd havde kiøbt mig af. At saa er udj Sandhed og til bedre Vidne trykker Jeg mit Embeds Indsegl under denne Quittantz. Datum Mariboe die corporis Christi, anno Domini MDXLV.

Jac. Bircherods Mnskr. i Ny kgl. Saml. 409 Fol.

10.

(1554). Præsterne paa Laaland ansøge Kongen om Stadfæstelse paa deres Privilegium paa at maatte sejle, naar som Kjøbstedmænd sejle (for at udføre deres Produkter).

Hogborne Første, Stormectiige Koningh och Allernaadigste Herre, Effther wor ydmyghe, plictyge och wnderdanyge Thyeniste, som wy etthers Kong^e Høgmectiighedh

mett lyff oc gode och altht thett wy formwge altiidh plichtige er, Tha er wor gandske wnderdanyghe Bønn tyll etthers Kong^e Høymectighedt, atth etthers Naade wylle werdiis tyll fore Gudz skyldh och stadfeste tysse woriis preuilegier, som her nu tylstede ere, indehollandiis thett Breffuis lydelse, som etthers Naade wdgaff y Hans Wrnys tydh anlangendis thendt Artyckell, atth wy fattige prest-mendt maa szegle, nar som Kiøbstedzmentd the segle. Allernaadigste Herre, thy er wor gandske ydmygeliige Bøn tyll etthers Kong^e Høymectiighedt, att etthers Naade wylle werdiis tyll fore Guds skyldh och naadeliigen anszee oss wtj thenne wor begyere, szaa att wy fattiige mendt samme Seglatz maatte nydhe wforhynnndriith, tagendes ther fore løn aff thenndh barmhiertiige Gudh. Allernaadigste Herre her mett wylle wy haffue etthers Kong^e Høgmectiighedt thenndt almect^e goedhe Gudh ewyndelliige befalliith mett etth salliigt och langsamptt Regemente oc aldh Lycke och Welfartht baade tyll Syell och Lyff.

Etthers Kong^e Høgmectiigheds
Trowylliige Thyenner
Menyge Prester och Capellaner
wtj Laalandh.

Udateret Original i Rigsarkivet. Paa samme Blad og med samme Haand findes følgende Andragende:

11.

(1554). Niels Ulf, Præst i Nysted, ansøger Kongen om Brev paa (Nysted Klosters) Abild- og Humlegaard.

Allernaadigste Herre, er iegh fattiige mandt gandske ydmygeliigenn begierendis, att etthers Kong^e Høgmectiighedt wylle werdis tyll fore Gudtz skyldh oc naadeliigen wnde megh etthers breff paa thend Abyldgaardt och Hummelgaardt, som etthers Naade megh wntth haffuer, Bedendis, etthers Kong^e Høgmectiighedt wylle naadeliigen anszee myn møde och wmaghe, Jegh haffuer hagtt fore etthers naade, Hwylkett Jecgh dogh forpliichtigh er vdenn saadanne

etthers naadis skenck, som y megh her tyll naadeliigenn haffue bewylgiith, Hwylcketth er dogh ingenn mandh tyll skadhe, som etthers naadis Leensmandh Peder Oxe wyttherliigtt er. Allernaadigste herre tagendis løn aff thend Almet^e Gudh, hand wndhe etthers Kong^e Høgmectighed etth salliigtt och langsomptt Regemente oc aldh Lycke och welfarth baadhe tyll Siell oc Lyff.

Etthers Kong^e Høgmectighedz
Trowyllige Thienere
Nyels Wlff,
prest y Nystedh.

Orig. i Rigsarkivet. Under 26. Sept. 1554 fik »Hr. Niels Wulf« kgl. Bevilling paa indtil videre at maatte bruge Nysted Klosters Abildhave og Humlehave. (Kancelliets Brevbøger 1550—6, S. 335. F. R. Friis, Hist. topogr. Efterretn. om Musse Hrd. S. 13. Pontoppidan, Ann. Eccl. Dan. III, 329).

12.

1557, 10de Marts. En laalandsk Landstingsdom om at Helmessemad skulde svares in natura.

Jeg Rasmus Rin wdj Bregninge, Tinghøring til Lolands landsting, kiendis oc giør witterligt for alle, at aar Mdlvij, Ounsdagen nest effter Inuocauit Søndag, paa Lolands landsting wor skickit for mig og for mange Dannemend flere, som den dag for^{ne} Ting haffde søgt, Erlig og wellørd Mand Her Niels Pederssen, Sogne præst til Lande kyrcke Sogen, oc haffde forfuld sin dæle paa Øster Skiørringe Mend, fordi at de sidde hans Fader, deris Sogne præst, Her Peder, offuerhørige oc icke wille giffue hannem deris Helgmøsse mad, som de hannom aff rette plictige ære. Der tijl suarede Bent i Skiørringe met de andre Øster-skiørringe Mend, oc sagde, at de wilde giffue hannom penninge, som de ere hannom plictige for Maden, oc icke Mad, fordi at tiden er dyr. Der til suaarede forbeneffnde Her Niels oc sætte i rette, om de, som saa sidde oc fortrycke dennom, om dem bør icke at giffue forbeneffnde hans Fader Her Peder deris Helgmøsse Madt, eller dem bør at

aarsage dem der met, at tiden er dyer? Met mange flere ord oc tale, som dennom emellom wor. Da effter tiltale oc giensuar, oc effterdi at meninge Lolands Indbyggere oc bønder haffue samptyckt, at de wille wdgiffue deris Helgmøsse Madt oc Almisse Korn, paa det at de maatte bliffue benaadede for den tyende kierff, som andre om-liggende Lande wdgiffue: Da wiste ieg icke andet at sige der paa for rette, end forbeneffnde Skiørringe Mend bør at giffue forbeneffnde Her Peder deris Mad, som de haffue giord aff gammel tid, eller i andre maade stille hannom tilfreds, at hand icke klager. Tijn ydermere windisbyrd trycker ieg mit Signete nedden paa dette mit obne breff. Datum, vt prenotatum est.

Afskrift i Fuglse Herreds Provstebog, Karen Brahes Mnsr. Nr, 280, med Bemærkning om, at denne Dom fandtes i Tirsted Præstegaard.

13.

1557, 26. Maj En laalandsk Landstingsdom, at der skal gives Almissekorn af øde Jorder.

Jeg Rasmus Rin af Brenninge, tinghøring till Lolands Landtzting, kiendis oc gjør witterlig for alle, att Aar effter guds byrd 1557, Ounsdagen nest effter vocem jucunditatis søndag, paa Lolandtz Landtzting wor skicket for mig oc mange Dannemend flere, som den dag for^{ne} ting hade søgdt, Her Christen, sogneprest y Togerup, oc hade loulige mett alle rette forfuldt sine dele paa Niels Suole y Hyltoffte for nogit almyseskorn, som hand skulle staa igen medt aff en Øde jord, som han nu bruger. Ther til suarede for^{ne} Niels Suole oc sagde, att hand meen, att hand er hannem intedt almysse korn plictig wdaff samme øde jord, wden hun worre bygdt, oc de icke anderstedt y Fuelse herrit vdgiffue almysse korn aff nogle øde iorde. Ther til suarede for^{ne} Her Christen oc irettebar it obit beseyglit breff, som nogle aff hans sognemend, wed naffn Erich Ipsen y Engebølle mett nogre flere, oc effter den mands winde, som wonde paa samme jord, som for^{ne} Niels Suole

nu bruger øde, hade wdgiffuit, lydendis, att saa mange som haffue øde iorde y forbe^{te} Togerup sogen att bruge, the wdgiffue deris Biscops tyende oc almyseskorn saa well aff de øde iorde, som de bruge, som de giører af de gaarde, de bo paa, oc er derforre satte oc indregnede; oc Niels Suolis formand gaff oc almyseskorn oc Biscops tiende aff samme gaard, emeden hand bode der paa; mett mange flere ord oc tale, som dennem imellem waar. Tha effter tiltale oc giensuar, oc effter de beuiisning, som for^{ne} Her Christen y rette førde, att alle, som bruge øde iorde y for^{ne} sogen, de bekiende oc att giffue almyseskorn der aff: Tha wiste ieg icke andett att sige derpaa for rette, end for^{ne} Niels Suole hannem bør ocsaa att giffue dett almissekorn aff same øde iord, hand bruger, det som bør deraff mett rette, emeden den windisbyrd staar wed mact, som for^{ne} Her Christen y rette førde. Thill ydermere windisbyrd trycker ieg mitt signedt neden paa dette mitt obne breff. Datum, vt prænotatum est.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280. Sammesteds findes ogsaa en Herredstings Dom, dat. 5te August 1568, afsagt af Jens Lauritsen i Bregninge, Herredsfoged til Musse Herreds Ting, hvorved han tildømte Mester Hans Jørgensen i Flintinge, Sognepræst i Thoreby og Provst i Musse Herred, Almissekorn af en øde Jord i hans Sogn.

14.

(1560). Vidnesbyrd om den Ed, som Provsterne paa Laaland aflagde til M. Niels Jespersen ved hans Tiltrædelse af Superintendentembedet.

Nos infra scripti Ecclesiarum Lollandicarum præpositi, pastores ac verbi Dei ministri, in Templo Mariboensi unanimiter congregati, promittimus secundum gratiam divinitus nobis concessam, fideliter et cum omni diligentia nos servaturos juramentum nostrum, quod hodie in conspectu Dei, præsentem Regio Præfecto ac Nobili Viro Erico Rudt, sancte præstitimus Superintendenti nostro carissimo, M. Nicolao Caspari Vibergio, juxta formam ab ipso nobis prælectam, nec unquam nos quicquam ex industria contra

datam fidem tentaturos, quod vel gloriae Dei vel communi nostro Ordini poterit dedecori [esse]. Ita nos adjuvet Deus suo sancto Evangelio. Huic itaque adjuramento in argumentum majoris fidei ac certitudinis propria manu subscribere nequaquam addubitavimus.

Ego Johannes Georgius Wibergius, Pastor Ecclesiae Thorevillanæ et Propositus provinciae Mossensis, agnosco, me secundum juramenti hujus formulam obstrictum esse venerando meo Episcopo, D. Magistro Nicolao Caspari Wibergio.

Et ego Georgius Olai, Præpositus australis provinciae et Pastor Ecclesiae Westenshovensis, subscribo manu propria.

Et ego Georgius Christierni, Præpositus provinciae Fuelse et Pastor ecclesiae Østoftensis, subscribo propria manu huic juramento.

Ego Petrus Boetius, aqvilonaris provinciae Præpositus, ecclesiae Nachschovianæ Pastor, etiam subscribo.

Afskrift i Thottske Saml. 730 Fol., p. 371. Stykket er udateret, men maa sikkert være fra Aaret 1560,

15.

1564, 19. Marts. •Sognemændene udi Halsted Sogn finge Brev at maa bekomme Sancti Olufs Kapel at forbedre forskrevne Halsted Sognekirke med.▪

Vi Frederik den anden etc. Gjøre alle vitterligt, at vore Undersaatter, menige Sognemænd udi Halsted Sogn udi vort Land Laaland have haft deres fuldmægtige her hos os, og berettet, hvorledes at deres Sognekirke er meget bygfalden, og de ikke ere formuendes med deres egen Hjælp den igjen at bygge og færdig gjøre, og derfor underdanigst er begjærendes, at vi naadigst ville unde dennem Sancti Olufs Kapel der sammesteds til Hjælp at forbygge forskrevne Halsted Sognekirke med. Thi have vi af vor sønderlig Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at forskr. vore

Undersaatter udi Halsted Sogn maa bekomme forskr. Sancti Olufs Kapel med hvis Sten og Tømmer der paa findes; dog saa at de dermed skulle bygge og forbedre forskr. Halsted Sognekirke, og aleneste det forvende til Kirkens Bygnings Behov og til ingen anden Del. Datum Kjøbenhavn den 19 Dag Martii Aar etc. 1564.

Registre over alle Lande Nr. 8, Fol. 189 –90.

16.

1564, 10 Maj. •Hr. Matz Brun, Sognepræst udi Stokkemarke, fik Brev saa lydendes•.

Vi Frederik den anden etc. Gjøre alle vitterligt, at denne Brevviser, Hr. Matz Brun, Sognepræst udi Stokkemarke, haver ladet berette for os, hvorledes hannem gjøres Hinder og Forfang paa nogen den Jord og Ejendom, som ligger til hans Præstegaard: Da have vi . . . undt og tilladt . . . at forskr. Hr. Mads Brun maa have, nyde, bruge og beholde al den Jord og Ejendom, som nu med Rette tilligger til forskr. hans Præstegaard, og af Arildstid tilligget haver, til saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder. Forbydendes derfor alle etc. Datum Hafniæ x die Martii Aar etc. 1564.

Registre over alle Lande Nr. 8, Fol. 190 b.

17.

1565, 7. April. Kongen tilstaar Axel Urne Patronatsret til Hundseby Kirke.

Kong Frederik II gjør vitterligt, at efterdi Axel Urne til Søgaard har udlagt til Kronen tre ham tilhørende Gaarde i Sjælland, de to i Lundtofte og den tredie i Lyngby, med deres Rente og Rettighed, saa tilstaar Kongen ham Patronatsret til hans Sognekirke, Hundseby Kirke, ved hans Gaard Aarsmarke i Laaland, med Præstegaard og Degnebolig og deres rette Tilliggelse — paa de sædvanlige Betingelser: at han skal vedligeholde Kirken og forsørge

Sognefolket med en i Levned og Lærdom ustraffelig Sognepræst, som af Superintendenten kjendtes duelig til Embedet.
Datum Lundegaard 7 April 1565.

Registre over alle Lande Nr. 8, Fol. 195—6.

18.

(1582—3). Ordning af Fattigforsørgelsen i Fuglse Herred.

Wij effterscreffne Steen Brahe til Knudstrup, Hack Wlstand til Heckeberg, Henning Gøie til Kestrup, giøre alle witterligt, at effter som wij haffue bekommit Høgborne Førstes oc Stormectige Herres, Her Frederichs den anden (osv.), wor aller naadigste Herres oc Konnings obne breff, dat. Kiøbenhaffn Slot den 19 Junij, Anno 1582¹⁾, da haffuer wij effter Høgbemeldte Kong^e Maitt^s, wor alder naadigste Herres oc Konnings obne breff oc befalning omdraget her wdj Loland oc Falster, oc effter Hans Kong^e Maitt^s Breff der Leyligheden forfaret, oc giort denne effterscreffne ordning oc skick, paa Kong^e Maitt^s naadige behag, wdi saa maade, som her effterfølger.

Først haffuer wij ladet flitteligen formedelst huer Proust oc Præst wdj huert Herrit optegne paa klare Register huer Betler wed naffn, som er Guds almysse werde. Huilcket Register findes hoes huer Proust oc Præst wdj Herredit, oc desligeste it Register at antuordis huer Kongelig Maiestatz Stigslensmand.

Dernest haffuer wij klarligen optegnit, huormange Decimanter, som ere wdj huert Sogen, oc saa siden offuerueyit medt Prousterne oc Præsterne wdj huert Herrit, oc nogen aff de beste Sognemend wdj huer Sogen, oc saa rettit oss effter Høgbemelte Kong^e Maitt^s breff oc lagt somme Sogner sammen, ocsaa en Sogen for sig sielff, effter leyligheden; oc siden tilset wdj huert Sogen gode

¹⁾ Brevet forbigaas her, da det findes trykt i Ny kirkehist. Saml. IV, 399 f.

Dannemend at være Forstandere for de fattige, som skulle haffue flittig oc god opsiun, at de fattige fanger tilbørlig wnderholdning til mad oc øell. Disligeste at der som dennom fattes skoe oc kleder, da skal det tagis aff de fattiges Block der til, oc der som det kand icke tilrecke, da skal Almuen wdj samme Sogner skiude sammen aff hues dennom Gud giffuit haffuer, at de fattige icke lide Hunger og nød for klæder; Oc der hoes befalet samme Forstandere, at der som nogen aff Almuen, som Guds almysse formaaer at wdgiffue, icke wil findis lydige det met de fattige at meddele, oc icke wil raadis bod paa formedelst forstandernis paamindelse, daa skulle de giffue det Lensmanden til kiende, oc hand daa der met wil haffue it Christeligt indseendt.

Desligest, at huor som der er blinde eller wanføre menniske, som icke kunde gaae, de skulle føris met wogne omkring wdj Sognen til huer by eller gaard, som gammel Seduaane haffuer wærit, oc icke widere end wdj de samme Sogner, som de ere indscreffne wdj.

Ere oc alle slig Betler giffne synderlige Tegen at henge paa brystene, som ære ij eller iij bogstaffue aff huer Sogne kyrckes naffn, saa mand der paa kand forfare, huilcke Sogner de fattige hør oc bør at være wdj.

Sammeledis effterdi der findis megen wskickelighed med samme Betler, oc klage haffuer wærit for oss, at huor der skeer paa nogen Landsby Brullup eller Barsel, de forsamlis der icke aff it Herrit, men aff flere, saa mange Stodere oc Betlere, at huem som slig werskaff giør, bliffuer der met megit besuerit: Da er det for gaat anseet, at huilcken Mand, som giør slig werskaff, da behøffuer hand icke at giffue flere almisse, end dennem som ere wdj samme Sogner oc haffuer Tegen.

(Derefter følger en Fortegnelse over Sognene i Fuglse Herred med Tallet paa Decimanter og Betlere i hvert Sogn, samt Navnene paa Fattigforstanderne (2—6 efter Sognenes Størrelse) og Afbildning af det Tegn, som gaves ethvert

Sogns fattige. Decimanternes eller Tiendeydernes Tal i hele Herredet var 690, de indtegnede Betleres Tal var 121. Foruden af de tre i Indgangen nævnte Mænd er Vedtægten, som det synes, undertegnet af Laue Wenstermand¹⁾ og Sofie Gyldenstjerne²⁾.

Optegnelse bl. Karen Brahes Mnsr. Nr. 280.

19.

1583, 20. Juli. Her Peders Forligelsemaall aff Femmøe mett sine Sognemend om Griisetind, Følletyen, Kalffuetyend wdj hans liffs tiid.

Jeg Peder Hansen, Sogneprest paa Femmøe, kiendes i dette mitt obne breff, at ieg Anno 1583 den 20 Julij wor kaldet thill Nykiøbings Slott aff min Lensmand w. Henning Gøye mett 8 aff the fornemste Mend paa for^{ne} Femmøe, om en wenlig Contract oc Enighed att giøre emellom mig oc mine Sognemend om min Tyend oc Rettighed, som mig burde att haffue efter Ordinantzen. Tha bleffue wii saa forligthe, mett min Lensmands willie oc samtycke w. Henning Gøyes, att ieg icke skall haffue eller begære aff thennom Grisetyend, Følletyend oc Kalffetyend min lifftiid, eller saa lenge ieg w. skall were Sognepræst paa Femmøe: Och haffue the paa samme tiid beuilget oc samtyckett mig derforre mett ganske Almuens Beuildning oc Samtycke ett stycke iord, som ligger emellem Beggen, den store Dam oc Jørgen Nielsens gaard. Till ydermere windisbyrd oc bedre foruaring, att ieg thenne min Contract holde will, trycker ieg mitt Signet neden wnder. Datum vt supra.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280.

¹⁾ til Pederstrup, Landsdommer over Laaland og Falster.

²⁾ Abbedisse i Maribo Kloster. Da den kgl. Befaling til Ejler Grubbe og Sten Brahe om at indsætte hende til Abbedisse i afd. Jomfru Margrete Urnes Sted, er udstedt 13. Novbr. 1582, kan hendes Underskrift ikke være given før efter denne Tid.

20.

1585, 3. Januar. Kongetienden af Østofte Sogn overdrages Jakob Ebbesen, Borgmester i Nysted.

Wij Frederich den anden (osv.), Giøre alle witterligt, at wij aff wor synderlig Gunst oc Naade haffue vndt oc tilladt, oc nu met dette wort obne breff wnder oc tillader, at denne breffuiser, os elsk^e Jacob Ebbesen, Borgemester wdj wor Kiøpsted Nysted, maa oc skal aarligen her efter bekomme oc lade oppebære affgifften aff wor oc kronens part aff korntyenden aff Østofte Sogen wdj Fuelseherrit wdj wort land Loland, oc den haffue, nyde, bruge oc beholde quit oc frij, til saa lenge wij anderledes der om tilsigendes worder. Thij forbiude wij (osv.). Giffuet paa wort Slot Anduorskouff den 3 Januarij Aar 1585. Wnder wort Signet.

Friderich.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280.

21.

1587, 30. Oktober. Provst Jørgen Christiensen i Østofte til Præsterne i Fuglse Herred om »Kirkens Indkomst».

Jørgen Christiensen, præst i Østofte oc prouest vdj Fueltzeherrit, helser Fueltzeherritz præster med Guds naade oc fred vdj Christo. Wider kiere brødre, at ieg haffuer bekommet Erlig oc welb. Hack Vlstand, Stigslensmands, breff liudendis, at effterdi hand haffuer bekommit Kong^e Matt^s sin naadigste Herris breff oc befaling, paa det aller flitigste at skulle haffue indseende met kirckens indkomst, at den kircken kunde oc maatte komme till gaffn oc beste: Oc effterdi hand forfarer, at kirckeuerie en part foruandle indkomsten effter deris vilie, kircken till lidet gaffn oc fordeel, da er hans velbyrdighed tilsinds at forordne en viss kiøbmand, som kand kiøbe kirckens korn oc lade pendingene der for vere tilstede till kirckens Regnskaff, oc saa vdj prouesternis oc presternis neruerelse dennem

da foruandle, huilcke som icke strax til bygning oc kirckens brug for[n]ødis, hoss fortrode folck hensette, kircken till beste. Dette er den gode lensmands ord vdi hans breff. Fremdelis befaler fordi, prousterne dette at lade forkynde vdi huer Sogen, at kornit er ferdigt oc tilstede, naar den gode lensmand tilsiger, at det skal fremsendis. Effter saadan welb. Stigslensmands befaling beder ieg Eder, kiere brødre, prester vdi Fweltze herrit, atj wforsømmeligen oc wden forhaling tilsiger kirckeuerie vdi huert sogn at vide sig her effter at rette oc forholde, som di ville antsuare. Jeg beder kierligen min kiere broder H. Lauritz vdi Torpe, at hand vill haffue den wmage oc lade kirckeuerierne aff Aageby vide denne befaling. Item icke helder forgette Studij pendinge till den dag at fremkomme, som det andet breff liuder. Eder alle Gud almectigste befallendis. Scriffuer eders haandschrift neden paa thette breff, oc at maatte komme mig tilhaande met det andet breff. Aff Østoffte met hast den 30 dag Octob. Aar 1587.

Jørgen Christiensen
met egen haand.

Karen Brahes Mnsr. Nr. 280.

22.

1588, 23. Jul. Biskop Jakob Madsen til Provsten i Fuglse Herred.

Dei pacem et æternam salutem.

Oblatæ sunt mihi, vir venerande, Julij 21. serenissimi nostri Regis electi literæ, quibus cupit vniformitatem Cere-
moniarum, vnitatem doctrinæ Christianæ, iuxta Prophetica et Apostolica scripta tum Confessionem Augustanam et Ordinationem Ecclesiasticam, exemplo serenissimi patris sui Friderici II, pientissimæ memoriæ, illibatam in hisce Regnis seruari. Et ne contrarium fiat, omnes disputationes pu-
blicas, in suggestu vel priuatas, inutiles et nouas, de Sacra-
mento, et nihil ædificantes, sed magis Ecclesiam Dei destru-
entes, prohibet. Mihi vero ratione officij sedulo iniungitur,

vt id omnibus præpositis, parochis, sacræ Theologiæ lectoribus at ludirectoribus huius Dioeceseos significem. Ne itaque demandatum mihi munus negligere videar, vel non prius admoniti verbi Dei ministri et Scholarum Rectores de hac voluntate Regia peccando impingant, ad te, mi D: frater, verba ipsa literarum Regiarum, nostra patria lingua ad me perscripta, hic annoto, vt annotata in primis tuæ prouinciæ Ministris et Scholarum Rectoribus prælegantur et sedulo explicantur, quo et Regiæ voluntati satisfiat, et sibi a Nouatoribus doctrinarum caueant.

Her indføres Kongebrevet af 10de Juli 1588, hvorved det strængelig forbydes at opvække ny Disputats om Sacramentet eller andre den christelige Tros Artikler (trykt i Danske Kirkelove, II, 444 ff.).

Hæc Serenissimi Regis nostri voluntas, tum eorum, qui consilia eius Maiestati subministrant, summopere laudanda exosculanda est, et rogandus est Deus, vt electum Regem nostrum iuuenem et eos diutissime incolumes seruet, qui religionis curam agunt. Ea enim collapsa, nos, nostri et tota patria corruat, certum est. Quin et vos concordiam fraternam et pacem mutuam alite, indesinenter preces ad Deum fundentes, vt vera Religio nobis et posteritati pura maneat, amica pax concedatur, Rex electus, Regina mater, Regiæque proles foelices et incolumes viuant, quin et mei in precibus vestris memores estote; ego vos, vestraque omnia Deo in meis votis commendare non desinam. Bene et foeliciter vale cum vxore, liberis et confratribus nostris, in Christo officiose salutatus. Otthoniæ Fionum Julij 23 Anno 1588.

Jacobus Matthias Welleius, S. F.

Anno Domini 1588, den 5. dag Augusti waare Fuelse Herritz Præster oc Capellaner forsamblede wdj Hillested kyrcke, saae oc læste oc wnderschreffue et Hoglerde Her Bispens breff, liudendis wdj alle ord oc artickle som denne Copie, wdi den act oc mening, at de som lydige oc hør-

somme Guds ords tienere wilde dennom der effter rette oc forholde, som tilbørligt er. Item Herritz Prousten oplæste ocsaa flere Copier, wdj Hog^{te} lofflige oc Salige Kong^e Matt^s, Konning Friderichs tid wdskreffne, liudendis ocsaa om Religions oc Ordinantzens oc Ceremoniers Enighed oc Enformighed, oc det for de nykomne Herrits Præsters skyld, at de dennom ocsaa der om kunde wide at rette oc forholde. Ald dette beuijst oc sandferdiget med effterfølgende Præsters oc Capellaners Handschriifter.

1. Jørgen Christiensen¹⁾, Proust, met egen haandt.
2. Christiern Wiborg²⁾ bestaar mett egen haandt.
3. Hans Hansen³⁾ met egen haand.
4. Christoffer Hansen⁴⁾ mett egen haand.
5. Lauritz Hansen⁵⁾ met egen handt.
6. Jacob Jænsøn⁶⁾ mett egen handt.
7. Christoffer Pederson⁷⁾ mett egen handtt.
8. Anders Maes⁸⁾ met egen haand.
9. Hans Olssen⁹⁾ med egen haand.
10. Klemen Huid¹⁰⁾ met egen handt.
11. Moens Hansen¹¹⁾ med egen hand.
12. Casparus Christopherj, sacellanus, M. p.
13. Joannes Jacobj, Sacellanus Hyllested, propria manu.
14. Joannes Vinitor, Sacellanus Rødby, propria manu.
15. Joachimus Georgij¹²⁾ manu propria.

Karen Brahes Mnsr. Nr. 280. Underskrifterne ere egenhændige.

23.

1588, 20. October. •En Copie aff Mester Jacob Mattassens, Fyns Biscops, breff, Lolands Prouster tilschreffuit om adskillig Ærende•.

Eruditionis, pietatis et singularis prudentiæ laudibus
viris honestissimis, D. Georgio Christierno, D.
Christoffero Petro, D. Laurentio Georgio et D.

¹⁾ i Østofte. ²⁾ i Fuglse. ³⁾ i Rødby. ⁴⁾ i Nebbelunde. ⁵⁾ i Vejleby. ⁶⁾ i Hillested. ⁷⁾ i Holeby. ⁸⁾ i Bursø. ⁹⁾ i Taagerup. ¹⁰⁾ i Tirsted. ¹¹⁾ i Ærindlev. ¹²⁾ Kapellan i Østofte.

Matthiæ Brun, præpositis prouincialibus Lolandorum
vigilantissimis et Coadiutoribus meis in Domino
charissimis.

Salutem et sospitatem in filio Dei. Secundum debitam gratiarum actionem, D. Præpositi, fratres charissimi, for møyen beuijst gode, oc besynderlig for den store ære, i met wmage oc wenlighed beuijste, siste gang ieg wor paa landet hoes Eder: at fortiene hoes Eder oc [Eders]¹⁾ Herritz præster, huor meg mueligt kand were: Giffuendis Eder [paa] det wenligst at wide, at ieg haffuer talet met Her Cantzeler her wdj [Byen] om adskillige ærende, oc iblant andit giffuit hannem til kiende, huad ieg haffuer wdret hoes Sogne Diegnene om den Pension, de skulle giffue til Scholerne etc. Da haffuer det inted clingit, det ieg dennem haffuer sted til saa ringe en affgift, men er dem dog effterladt i [Aar] for min forbøn dette at wdgifue, som de sielff beuilgit. Saa er ieg aff Eder som mine gode Brødre oc Coadiutoribus wenlig begierendis, ati wilde samptligen forordinere, som Eder denne tid [raa]deligst siunes, saa at, effterdi der findis tre Scholer wdj Mosseherrit, der maatte ocsaa mest forskaffis²⁾, en part til Scholemestere, oc en part til de fattige Scholebørn. Jeg wil giøre min største flijd til, at de fattige Scholemestere skal fange kost oc widere wnderholdning. Oc der hoes er begierendis, ati wilde meg Eders gode Raad met dele, huor ieg kunde met det mueligste bekomme aff [tien]den eller andet, der Kronen tilhører, de fattige personer til hielp. Desligeste at den Fundatz, som giord er om Naskouff Schole, hol[dis] io wed mact effter Eders egen besegling.

Haffuer ieg ocsaa bekommit Professorum Haffniensium literas, wdi [huil]ke de giffue tilkiende, at det Stipendium,

¹⁾ Noget af Papiret er hensmuldret i Randen, saa enkelte Ord og Stavelser ere gaaede bort; de ere supplerede efter en Afskrift i P. Rogerts Samlinger.

²⁾ Afskriften har: bortscaffis.

som de skulle haffue aff [kir]kerne paa landet, icke helder den Gylden, som aff de døde præsters arff[uinge] skulde wdgiffues [til] Uniuersitetet, wdkommer tilbørligen. Saa wed [ieg] ingen præster at were død siden paasche, wden Her Niels i Glos[lunde], hues arffuinge der bør samme gylden at wdgiffue. Om det Stipendium wed ieg ingen beskeeden¹⁾, men i wille fuldgjøre Professorum begiering met det første, amanter peto. Sender ieg Eder en Copie [aff] deris Schriffuelse, i kunde sielff forfare Meningen.

Gemenligen klagis her, at somme aff Præsterne, Schole-tienerne [oc] Præsternes Børn skulle icke efter Ordinantzen sit Embede lig klede s[ig, men] ligere were wdj Klede-dragt Adel oc Hoffmend, met deris stacket [Kapper], Hatte, Snorrer, Frøndtzer, vdhugne Schouff met Søfftippe sno[ret, end] som deris Embede wdkreffuer. Oc wdj saadanne Kleder en part stiger op i predickestolen, en part vnge oc wforsøgte tilstedis at gjøre tieneste i saa maade med kyrckens forargelse. Ati wilde see til, at dette kunde affskaffis, oc ingen gjøre tieneste widere, end Kong^e Matt^e Breff liuder, huilcket Eder beuist er.

Meg er inted tilbudet om Her Christierns Sag wdj Fuelse, oc icke derfor wed, om den er affbeden aff got folck hoes w. Henning Gøye, huilcket at saa war wilde ieg hierteligen gierne begiere aff Gud.

Hues nogit paakommer, Guds ords tienere anrørendis, huer wilde wdj sit Embede biude meg til, førend Sagen sig forhaler oc paa det siste kand icke lettelligen wdrettes. Jeg wil findes vester Amicus et frater in ijs omnibus, quibus mea opera vobis et vestris prodesse potest. Idemque officium a me singuli Ministri Ecclesiarum et Scholarum vestrarum prouinciarum expectabunt. Orans Deum, fontem omnis boni, vt per et propter Christum vos diutissime in

¹⁾ M. Jakob Madsen havde nemlig kun beklædt Bispeembedet i kort Tid. •Stipendiet• var de laalandske og falsterske Kirkers Afgift til Uniuersitetet til Lønning af en Professor i det hebraiske Sprog.

sincera Religione et fraterna charitate incolumes conseruet. Foelicissime valete, coniugibus, liberis et tota oeconomia vestra a me, mea puerpera et liberis officiose in Christo Jesu Immanuele nostro salutatis. Quin me in precibus vestris Deo commendate: Ego vestri non ero immemor. Otthoniæ Fionum 20. die Octob. Anno 1588.

Quæ apud nos sunt, presens V. F.
 Grammatophorus narrabit, cui vt Jacobus Matthias
 bene velitis, meo nomine oro. Weleijus, Superintendens.

Om Herritzmoude.

Anno Domini 1588, den 7. Nouemb. waare alle Fuelse Herritz Præster oc Diegne forsamblede wdi Hillested Kyrcke at høre oc wnderschriffue dette wort kierre Herre Bispes Breff oc seg der effter at rette oc forholde saa wbrødeligen oc wforsømmeligen effter Guds ord oc Ordinantzen, som de wilde for Gud oc Øffrighed antsuare. Tijl wyndesbyrd oc beuijsning haffuer Præster oc Diegne huer met egen haand wnderschreffuit.

1. Jørgen Christiensen ¹).	8. Anders Maes.
2. Christienn Wiberg.	9. Hans Olssen.
3. Hans Hanssen Naxchow.	10. Klemen Huid.
4. Christoffer Hanssen.	11. Moens Hansen.
5. Lauritz Hansen.	12. Joachim Jørgensen,
6. Jacob Jønssen.	Capellan til Østoffte
7. Christoffer Pedersen.	Sogen ²).

Paamindelse om det Diægne korn til Scholen, at det ydes wdj Mariboe inden xiiij dage at senisten.

1. Hans Deghen y Fuelse. 2. Grers Degen y Burssø.

¹) Ved dette og de øvrige Navne staar: Met egen hand.

²) Af ovenstaaende Præster mangler ved en Underskrift 11. Juli 1592 Nr. 2. 6. 7. 11. 12. Derimod findes følgende andre: Jørgen Pedersøn (Pr. i Ærindlev), Lauritz Hansen (i Hillested), Lauritz Jacobsøn (Pr. i Holeby), Michel Pedersen, Capellan i Fuelse, og Hans Bruun (Capellan i Østoffte).

3. Per Degn i Røby.
4. Hans Diegen y Høreby.
5. Hans Degen y Taagerup.
6. Søffren dieghen wdj Nebbelunde.
7. Jørgen Diegen wdj Østoffte.
8. Bekiender ieg Lauritz Hansen, at myn degn haffuer forfald.
9. Christen Degen Vogen(!) vor icke till stede, saa schreff presten paa hans vegne.
10. Moens Hansen bekiender met min egen hand, att min Degen, Michel Pedersen, er y loulig forfald.

Fuglse Herreds Provstebog, Karen Brahes Mnsr. 280. Underskrifterne ere egenhændige.

24.

1589, 4de Pinsedag (21. Maj), gav Provsterne paa Laaland Fuldmagt til Hr. Mads Bruun, Præst i Stokkemark og Provst i Sønder-Herred, og Hr. Peder Michelsen, Præst i Thoreby, om at rejse til Herredagen i Kjøbenhavn for at søge om kgl. Stadfæstelse paa de laalandske Præsters Privilegier, (Danske Mag. 4. R. V, 161 ff.). I Rogerts Samling (Thott. 730 Fol.) findes ovennævnte Hr. Peder Michelsens Regning over de Udgifter, Deputationen havde haft paa Rejsen, deriblandt følgende Notits, der viser, hvad Udfald Sagen fik:

Item gaves Jacob Trolle Cancellario¹⁾ 2 Dlr., hvilken endog han gjorde sin største Flid udi vor Bestilling, dog kunde han intet dermed udrette, *successum bene et feliciter inchoatum impediensibus invidis quibusdam nostri Ordinis persecutoribus.*

25.

Anno Domini 1592, den 24. Søndag nest effter Trinitatis, oplæste Sognepræsten [i Østoffte] Her Jørgen Chri-

¹⁾ Sekretær i Kancelliet.

stiernsen aff prædicke stolen Hogbemelte Hertug Christians den fierde breff, liudendis om Penninge oc Genant til den Hebraijske Lecties opholdelse¹). Oc fordi samme breff liuder om de kircker, som ere wnder Jus patronatus, at di oc skal wdgiffue for^{ne} penninge, befoel for^{ne} Her Jørgen kircke werier til Østoffte kircke, som war Knud Skredere oc Jørgen Baajd, som waare tilstede wdj kircken samme dag oc hørde breffuit, at de wilde giffue w: Abbedissen tilkiende om dette breff, effter Østoffte kircke er wnder Jus patronatus til Mariboe Closter. Til windisbyrd wnder-schriffuer wij effterschreffne huer met egen haand.

Jørgen Christiernsen Hans Bruun Jørgen Nielsen
 met egen haand. met egen handt. Degen, egen hand.
 Niels Hanssen, skollemester
 egen handt.

Karen Brahes Mnsr. Nr 280. Underskrifterne ere egenhændige.
 Hans Bruun var Kapellan i Østofte.

26.

1593. Gravskrift over Hr. Jørgen Christiernsen, Præst i Østofte og Provst i Fuglse Herred²).

Hic requiescunt ossa Domini Georgii Christiani, qui obiit anno 1593, sub vesperam, in festo Johannis Baptistæ, emensis annos 73. Huic Parochiæ omni cum laude præfuit annis 47, nec non cum uxore Botilda vixit annis fere 52, quæ defuncta est anno

Afskrift i Ny kgl. Saml 409, Fol.

¹) Brevet er dat. 4 Dcbr. 1591 (se Rørdam, Kbhvns Univ. Hist. IV, 387). En Kopi deraf, undertegnet i Østofte 1 Maj 1592 af Universitetets Rektor Dr. Anders Christiernsen, findes i K. Brahes Mnsr. Nr. 280, hvor der tillige findes Antegnelse om, at denne Kopi læstes 7. Nov. 1592 for Fuglse Herreds Kirkeværger i Holeby Kirke i Herredspræsternes Nærværelse.

²) Jvf. Kirkehist. Saml. 3 R. VI. 408 f.

27.

1594, 2den Søndag efter Paaske. Sognevidne, udstedt efter Forlangende af Hr. Jørgen Matsen, Sognepræst i Taars (i Musse Hrd.), angaaende en Kirkeager sammesteds.

Afskrift i Langebeks Diplomatarium i Rigsarkivet.

28.

1595, 2. December. •En Dom, att Sognemendene skulle giffue Præsterne Tyende aff Erter og Wicker•.

Peder Mogenssøn y Horeby, Fogit thill Fuelseherritzing, gjør witterligt for alle oc kiendis wdi dette obne breff, att effther Christi Fødtzell 1595, Tiisdagen then anden Decembris, paa Fuelseherritzing for mig oc Dannemend flere wdi Rette skickit waar Hæderlig oc Wellærdt Mand, Her Jørgen Pederssøn, Sogneprest thill Oulstrop oc Jærendeløff Sogen, paa den ene: Huilcken ther haffde thill fierde Ting deltt oc thillthalet forsk^{ne} Oulstrop oc Jærendeløff Sognemend paa den anden siide for Tyende aff Wicker oc Erffter, som hand mente, de waare hannem plictige, efftherdi hand som en fattige, wuerdige Kyrckethienere war forplictig att thienne thennem alle samptliige, the fattige mett den rige, Tiid oc Thyme, Nat oc Dag, nar paakraffdis. Gaff oc thilkiende, att mange aff forsk^{ne} hans Sognemend aarlige saarer, en partt thy, femthen, thiuffue skr Wicker oc Erffther, en part mere eller mindre, aff then Aarsage att deris Jord er saa laug oc siifalden, att hun thill andet Korn icke kand werre nyttig att brugis. Begerit therforre endelige Dom i Sagen, om hand wdj nogen Maade burde att forkortis vdi Tyende eller anden Rettighed, efftherdi Kong^e Mait^s Recesse saauell som Ordinantzen formeller, att mand skall tyende rettfedelige aff allehaande slags korn. Emod denne forsk^{ne} Her Jørgen Pederssøns anklage møtte wdi rette fornumstige Mend Jørgen Alfaest wdi Sielstoffte oc Jens Skrædere wdi Pugerup, berette oc gaffue thilkiende, att hues Tyende eller anden Rettighed, som the worre forsk^{ne} Her Jørgen Pederssøn pligtige, wille de gierne for-

nøge oc stille then Dannemand thilfreds forre, som de wille forsuaare oc were bekendt: Men huad the andre Sognemend waarre anlangendis, kunde the intet suaare thil, fordi huer war sin egen werge. Hertil suaarede forsk^{ne} Her Jørgen, att hand begierit ickon en endeliig Dom oc Affskeed y Sagen, paa det hand kunde wiide, huorledis hand her effther skulle rette sig mett thennem, som fantz mottuillige oc icke rettferdeligen wille thyende. Mett flere Ord. — Tha effther thilthal oc giensuaar oc then sags leilighed, wiiste ieg icke anderledis for Rette ther paa att siige, end efftherdi Kong^e Mait Recessse saauell som Ordinantzen formeller, att mand skall tyende aff allehaande Slaugs Korn: Da bør forskreffne Oulstrop oc Jærendeløff Sognemend ocsaa att tyende til præsten saa well aff Wycker oc Erter, som aff anden Kornæsæd, effther Recessens oc Ordinantzens Lydelse. Oc war beuiist mett Christoffer Rasmussøn oc Rasmus Oelssøn y Jærendsløff, som hiemlit att haffue kaldet alle Jærendeløff oc Oulstorp Sognemend, huer med sitt Naffn oc huer for sin Broffield, wndertagne Ottemend y Torup oc y Kielstrup, oc dennem kaldit y gaar otthe dage hid til y dag emod en Dom, Her Jørgen Pederssøn actiidt att forhuerffue. Thill ydermere windisbyrd er mitt Signete her wndertryckt. Datum vt supra.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr, 280, med Bemærkning om, att ovenstaaende Dom findes udi Jærendeløff Præstegaard. Sammesteds findes ogsaa afskrevet en Dom. afsagt paa Fuelse Herredsting den 16de December 1595, i en Sag mellem Hr Hans Olsen i Taagerup og hans Sognemænd, angaaende disses Forpligtelse til at yde Tiende af Ærter og Vikker. Udfaldet blev det samme. Beboerne i Taagerup henholdt sig navnlig til, at de ikke før havde ydet Tiende af Vikker, og at Præsten formentes i sit Kaldsbrev at være forpligtet til ikke at komme med «ny Paalæg». Men det hjalp dem ikke noget.

29.

1597, 16. August. »Dom imellem Her Klemin oc Skjørringe mend om Kortzemad, oc findis Dommen hoer Her Klemin«.

Peder Moensen i Horeby, fogit till Fuelseherritz ting wdj Loland, gjør witterlig for alle oc kiendis wdi dette

obne breff, at Aar effter Christi fødtzel 1597, Tiisdagen den 16 Augusti, paa Fuelseherritz ting wor skickit for mig oc Dannemend flere wdi rette hæderlig oc wellærd Mand Her Klemin Huid y Rubbelycke, Sogneprest till Tyersted oc Skiørringe sogner, paa den ene, om dele oc trette mett Hans Jørgensen y Skiørringe oc hans metfølgere, bymend, for Kortzemad, som deris [Formend] aff Arilds tiid till præsten wdgiffuit [haffue]. Mente derfor, for^{ne} Skiørringe Mend ennu wor forplictig samme Kortzemad att wdgiffue mett Ost oc andit, huad som der aff Arilds tiid haffuer weritt. Her till suaarede Hans Jørgensen y Skiørringe mett flere aff hans mettæyer, att huad som de wore plictige att giffue præsten met rette, skulle hand bekomme met en god willie, mett flere ord oc beretning, som dennom imellom wor etc. Tha effter sliig beretning oc denne sags leilighed wiiste ieg icke anderledis her paa for rette att siige, end effterdi att Ordinantzen saa well som Recessen tillholder Skiørringe mend saauell som andre att tyende præsten rettfærdelig, saa oc [hans] Kallsbreff, att bekomme saadan rettighed, som hans formend haffuer weret samtyckt: Tha finder ieg for^{ne} Hans Jørgensen oc hans mettæyere till att [giffue] for^{ne} Her Klemmin saadan Kortzemadt, som bønderne aff Arilldtz tiid har wdgiffuit till Her Klemins formend. Thill windisbyrd wnder mitt Signete. Datum vt supra.

Noget beskadiget Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280

30.

1597, 22. November. »En Dom, att Præsterne bør Offer, Quegtyende oc en Dags Arbed aff Huesmend«.

Peder Mogensøn y Horeby, fougit thiil Fuelseherritz Ting wdi Loland, gjør witterligt for alle oc kiendis wdi dette obne breff, att Aar effther Christi fødtzell 1597, Tiisdagen den 22 Nouembris, paa Fuelseherritz ting wor skickit for mig oc dannemend flere wdj Rette hæderlige oc

wellerdt Mand H. Jørgen Pedersøn, Sognepræst til Jærendeløff oc Ouelstrop Sogner, paa den ene, oc haffde til 4 ting deelt og thiltalit effthersk^{ne} huesmand Matz Mand oc Rasmus Fyen y Sielstoffte oc Lauritz Skræder y Biernesse for Offer, Quegtyende oc Arbejde, som de effther Kong. Matt. Ordinantze erre hannem pligtige. Huortil for^{ne} Matz Mand, Rasmus Fyen oc Lauritz Skræder suarede oc mente, dennem intet arbejde pligtige att werre for^{ne} Her Jørgen Pedersøn, efftherdj att de tynder aff deris Queg. Sammeledes beskylder for^{ne} Her Jørgen dennom for Offer, som the trende tiider om Aaridt waarre pligtige att fremberre. Huor thill de suarede, att them, som ringe formue haffde, kunde icke stort offer fremberre. Huorforre forsk^{ne} Her Jørgen Pedersøn wor endelige Dom begerendis, om de icke anderledis burde att haffue det wdi hans Minde, efftherdj hand wdj farlighed, saauell som om Nattetijde, skall jo saauell werre forpligtig att thienne en aff thennom som bedste Boemand, nar thilsigis. Tha efter thillthall, giensuar oc thenne Sags lielighed wiiste ieg icke anderledis herpaa for Rette att siige, end efftherdi Ordinantzen formelder, att præsterne skulle haffue Offer paa the thre Christi store Høitiider: Item the gadehuese oc huesmend, som icke saae korn, the skulle høste oc arbejde mett Sognepræsten en dag om Aaritt, i then sted som the skulle tyende: Oc alle pebersuenne oc thieniste folck, som bruge korn sæd, de skulle theraff tyende, effther worres Recessis oc Ordinantzis lydelse: Kænd ieg therforre icke heller andet kiende, end finder for^{ne} Matz Mand, Rasmus Fyen oc Lauritz Skræder thill at stille for^{ne} Her Jørgen Pedersen thillfridtz effther Ordinantzen oc Recessens Lydelse baade for Offer, Tyende oc Arbejde, Oc war beuiist mett Rasmus Oelson oc Giesløff Hansøn, som hiemlit att haffue kallit samme huesmend hiid thill Doms. Thill ydermere winde er mitt Signete her wndertrygt. Datum vt supra.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr., 280, med Bemærkning om, at Dommen findes i Jærendeløff Præstegaard.

31.

Hans Grabow og Fru Anna Hvitfeldt, sl. Hans Wittrups Efterleverske, begge til Engestofte, vidne, at eftersom deres sl. Sogneherre, Hr. Simon Lauritzen, fordem Sognepræst til Engestofte og Vaabensted Sogne, er død, og de skulle have en anden Sognepræst, og da bemeldte Udstedere af Brevet desuden have Jus Patronatus til Engestofte Kirke, saa have de med Provstens, Hr. Laurits Jørgensens, Raad kaldet Iver Nielsen til deres rette Sjælesørger, saa fremt han af Superintendenten, M. Jacob Madsen, dertil findes bekvem. Datum Ingestofte d. 31. Decbr. 1599¹⁾.

Afskr. i Rigsarkivet, Topogr. Saml. Engestofte Nr. 1.

32.

1609, 24. Februar. Biskop Hans Knudsen Vejle til Provsten i Fuglse Herred.

S. P. a salute vnica. Venerande Domine præposite, amice ut frater dilecte. Quadruplices claues soli Deo Rabbini haud inscitè assignant: nimirum, pluuiæ, annonæ, mortis, partus: innuentes, foecunditatem Jehouæ benedictionem esse, simulque agnoscentes, non casu aut naturæ tantum vi, sed ope diuinâ, quasi clauæ vitæ, prolem è claustris vteri materni in hanc lucem prodire. Hoc serenissimus noster rex pro sua in Deum pietate expendens, illustrissimamque coniugem denuo grauidam animaduertens, tum pro benedictione clementer impertitâ, tum pro felici et facili partu impetrando, preces per hanc quoque dioecesin publicè et deuotè fieri, diplomate heri allato, serio mandat. Ad debitum ergo huic R. M^{tis} voluntati obsequium, in tuæ etiam prouinciæ Ecclesiis, maturè præstandum, opus facto arbitror, ut citra diuturnam moram, opportuno loco et tempore, pastores simul conuoces, et de hoc regio

¹⁾ Efter vor Tidsregning 1598.

et pio decreto debita fide in effectum deducendo, ex hisce meis quoque literis moneas et certiores reddas: simulque adiectâ hac precandi formulâ, uniformitatis gratiâ, è suggestu, quoties pro serenissimis Rege et Regina preces fundi solent, vel ex chartâ, vel memoriâ (quod commodius et decentius arbitror) recitandâ, meo nomine instruas. Vale et confratres omnes ex me officiosè saluta, quos tecum Deo, me verè vestris ad eum precibus, ex animo commendo. Otthoniæ 24 Februarij 1609.

T. Johan: Canutus Velleius S. F.

Noua forma intercedendi pro grauida Regina Daniæ.

Wi wille ocsaa nu besynderlige, med tilbørlig andact, ihukomme att giøre bøn for wor naadige Drottning Anna Catarina, oc næst tilbørlig tacksigelse til Gud almectigste, huilcken som all benedidelssis fader nu igien hendis Majst med liffs fruct naadeligen haffuer velsignet, bede aff hiertens grund, at hendis Naade med sin liffs foster maa fremdelis vnder Guds wingers skygge benedides oc beuares, oc wdi rette thide nyde en lætt oc løcksalige forløsning, hans hellige naffn til ære, dette kongelige hwss til glædelig opbyggelse oc formering, oc disse Riger oc Lande oc dess vndersaatte til languarendis welferdt. Gud bønør oss mildelig for Christi skyld, Amen.

Udskrift: Venerando viro, doctrina et pietate præstanti, Dn. Johanni Brun, pastori Ecclesiæ Ørstoft, et præposito prouinciæ Fulsanæ in Lollandia, amico ut fratri dilecto, citissimè.

Afskrift i Karen Brahes Mnsr. Nr. 280. Nedenunder staa følgende Linier, ventelig de, hvormed Provsten anbefalede Sagen til Herredets Præster:

S. p. d. Varietas delectat et attentos reddit auditores, ergo a superiori ad præsentem ut redeatis necessum est. 4 Martij 1609.

33.

1621, 14. August. Biskop Hans Michelsen andrager for Kansler Chr. Friis til Kragerup bl. a. følgende:

»At den Prest H. Anders Krag, som for try Aar siden er remoueret fra sit Kald i Nachschoff, fordi hand haffde besoffuet et quindfolck paa Langeland, den stund hand der var Capellan, maatte benaades, ephtherdi mand huercken før eller siden haffuer hørt noget wskickeligt om hannem, och hand haffuer gode gaffuer at prædicke med«.

Orig. i Rigsarkivet, Saml. til Adel. Hist. Fasc. 16, Nr. 23.

34.

1633, . . December. Biskop Hans Michelsen til Kansler Chr. Friis til Kragerup om en Hører i Maribo, som var Degn i Engestofte, og om Ansættelse af Substituter.

Illustris & Magnifice Dn. Cancellarie, Mæcenas benignissime, nest min ydmyge helsen, plichtige tacksigelse oc vnderdanige tieniste althid. Giffuer ieg Eders M. vnderdanigst til kiende, at efftersom E. M. gunstige schriffuelse er mig levert, anlangende den hørers i Mariboe, som er degn til Ingestoffte Sogn, hans wflittighed med børnenes institution, samt huis Sognepresten samme stedz Bønderne haffuer foreholt om en Substitut at vnderholde: Saa haffuer sligt veret mig aldelis wwitterligt oc sked vden min befaling, huorfor ieg haffuer allerede schreffuet Sognepresten i Marieboe til, at han skal tilholde same hører at giøre sit officium, oc tvende gange om vgen læse for børnene der i Sognet, saa fremt han icke vil removeres fra sin bestilling. Belangende min forordning, fogden schriffuer om, der med haffuer det sig saaledis: Effterat ieg forfarede i min sidste visitatz der i landet forgangen Sommer allehande wleilighed paa somme steder, da sligt at affskaffe, oc videre wskickelighed at forekomme, haffuer ieg med Prousterne paa Landemodet giffuet disse hosføyede

Synodalia¹⁾, huorudaff E. M. vel kand erfare, at ieg icke haffuer paalagt Bønderne nogen besvering. Dog er der vel Bønder paa somme steder, som aff dem sielff villigen giffue Substituterne noget lidet til hielp offuer det, de haffue aff degnene, paa det de dis bedre kand faa deris børn vnderviiste end ocsaa med lesning i bogen. Huilcket siunes vel at vere sked. Oc den hører i Scholen, om hand ellers vil være impiger informator juventutis fra Morgen til Aften Wgen igiennem, kand vel fortiene resten aff sin degnerenthe. Maa vel skeep, Presten haffuer sine Sognefolck saadant foreholdet. Men det er mig wbevist oc sked vden min befaling. Jeg haffuer ofte ynsket, oc ynsker endnu, et huert Sogn paa Landsbyerne haffde sin sædedegen, om Scholerne i andre maader kunde ved mact holdis, paa det vngdommen dis bedre kunde informeres baade i Scholerne oc paa Landzbyerne, men det vil vere beswerligt at finde middel der thil.

Dette ieg effter E. M. gunstig befaling ville schriffiligen svare herpaa, forhaabendis, at E. M. mig icke imputerer, huad Sognepresten her vdinden haffuer giort, thi ieg veed der aldeles intet aff. Den almegtigste Gud spare oc bevare E. M. sampt E. M. velb. kiere Frue oc Børn i langvarende sundhed oc glæde, oc giffue eder alle en glædelig Jull met et lycksaligt tilkommende nytt aar. Amen. Datum Othense .. Decembris 1633.

Udenpaa: Svar paa Her Cantzellers schriffuelse.

biskoppens egenhændige Konzept i Fyns Bispearkiv, St. alm. Br. 96.

35.

1639—40, Udtog af nogle Embedsbreve fra Provsten i Musse Herred,

1. Provst Knud Lerche i Nysted tilskriver 10. Søndag efter Trinitatis (18. Aug.) 1639 Præsterne i Musse Herred

¹⁾ Findes nu ikke vedlagte, og kan neppe være dem, som nedenfor S. 606 ff. meddeles.

(paa Latin): Den ærværdige og lærde Mand, Hr. Zacharias Christoffersen, Præst i Herritslev og Bregninge, døde afvigte Fredag. Herredets Præster opfordres til at vise ham den sidste Ære og Enken og Børnene deres Deltagelse ved med deres Hustruer at indfinde sig Kl. 9 Formiddag i den afdødes Bolig for at ledsage hans Lig til Graven Onsdagen d. 21 August.

2. Samme tilskriver fra Maribo 17. Marts 1640 Præsterne: Hr. Peder Jensen, Præst i Vester-Ulslev, er død i Søndags [15. Marts]; Herredets Præster med deres Hustruer og deres Degne opfordres til at indfinde sig til Begravelsen Fredagen d. 20 Marts senest Kl. 10.

3. Samme opfordrer (Neostadii 23. Junii 1640) Præsterne til med deres Degne at indfinde sig til det aarlige Herredskonvent (annuum nostrum colloquium pastorale) i Saxkjøbing 30. Juni Kl. 8 om Morgenen. Den, som uden lovlig Grund udeblev fra Mødet, vilde ifalde en Bøde.

4. Samme tilskriver (Nysted 24. Novbr. 1640) Præsterne, at han havde faaet Exemplarer af Gradualen. Den koster indbunden 2 Rdl., og de, som behøve den til deres Kirker, kunne sende Bud efter den hos ham. »Hvad Betalingen sig anlanger, da skal Peder Mortensen, som anammer Kirkens Korn i Mosseherred, levere til Skriveren paa Aalholm Penge derfor«.

Fragment af en Embedsbog i Kallske Saml. 483. 4°.

36.

1642, 7. Marts. Provst Knud Lerche opfordrer Fuglse Herreds Præster til at bivaane Lensmand paa Aalholm Palle Rosenkrantz's Jordefærd paa Krænkerup

Salutem in Dño Jesu.

Reverendi, Clarissimi Viri, fratres honorandi, — —¹⁾
Abiit in vera et ardenti Filii Dei, Dñi nostri J. C. invocatione

¹⁾ Brevet indledes med en Betragtning over Ordet: Vaager, thi I vide ikke, naar eders Herre kommer.

ex hac miseriarum et calamitatum plenissima in coelestem æternamque vitam Vir generosus ac strenuus Dn. Pallæmon Rosenkrantzius de Krenckerup, arcis Aalholmianæ Præses Regius, cujus tristissimæ exequiæ futuræ sunt ad diem Mercurii, qui est 16 Martij. Rogantur itaque Dn. Pastores hujus provinciæ, velint dicto die in aula Nobili Krenckerup horâ maximè nonâ comparere, et postremum pietatis ac humanitatis officium Dño Præsidi nostro præstare tum etiam affectionem animi erga moestissimam suam uxorem Dn. Elizabetham Lunge ejusque orbatos nobiles liberos declarare: id nostri ordinis decus et Christiana caritas requirit. Benè et feliciter valete, Deo cum omnibus vestris semper commendati. Neostadij 7 Martij 1642.

Canutus Lerche.

Afskrift i M. Peder Bredals Kopibog, Kallske Saml. 472. 4to.

37.

1644, 17. Marts. Provst Knud Lerche i Nysted til Præsterne i Musse Herred, om hver at udrede en Rytterhest.

Salutem.

Rev. Dn. Fratres, Jeg sender eder en Copie aff hans F. N. Printzens breff, mig fraa vor gunstige Her Lensmand i gaar tilskicket¹⁾, dess indhold I selff kand erfare. Nemlig, at det er hans F. N. villie oc begiering, att en huer prest forskaffer en blot og bar hest, som kand vel bære en Soldat fraa en sted til en anden i en hast, om noget, det Gud forbuide, paa komb, paa det at Soldaterne kunde komme hastig fort til dend sted, som fienden indfald. Saa siunis mig, vi icke bør eller kand met rette udslaa hans F. N. villie, effterdi det skeer til dette lands defension oc beste, oc vi bør alle at komme vor fæderne land til hielp. Til met erbiuder hans F. N. sig, at dersom nogen hest

¹⁾ Et kort Udtog af Brevet findes i Danske Kirkelove III, 317. Fuldstændigt findes det i Kallske Saml. 472. 4to.

bleff borte, at forskaffe en igien paa hans egen bekostning¹⁾. Jeg vil gierne efterkomme hans F. Naades begiering oc forskaffe en hest, naar paaeskis. Jeg forhaaber, at de andre Dannemend, mine Methrødre her i Herredet, gjør oc lige det samme, oc saa mange, som ville forskaffe en hest, vilde skriffue deris haand under neden paa Printzens Breff met mig, som jeg haffuer giort, ti det skal strax til Lensmanden igien. Tager ingen forsømmelse herfor, lader breffvene hastig gaa omkring. Thi der ligger stor Magt paa. Valete. Nysted 17 Martii 1644.

V. Canutus Lerche.

Afskrift i M. Peder Bredals Kopibog, Kallske Saml. 472. 4to.

Foranstaaende Krav var uden Tvivl det første, som nogensinde var rettet til Præsterne, om at stille Heste til Krigsbrug. Men med rivende Fart steg Fordringerne til dem i denne Henseende saa højt, at de bleve saa godt som uudholdelige, da det snart efter forlangtes, at hver Præst ikke blot skulde stille en Hest, men ogsaa udruste en Rytter og til enhver Tid holde ham beredt til Udrykning, en Fordring, som da ogsaa bragte Præsterne i Laaland og Falster til stærkt at remonstrere (noget der ellers ikke laa for dem), men neppe med nogen sønderlig Virkning. Se Danske Kirkelove III, 368 ff. og nedenfor S. 605—6.

38.

1644, 26. Marts. Landkommissærerne i Laaland og Falster til Provst M. Knud Lerche i Nysted.

Voris venlig helsen med Gud Allermægtigste forsend. Kiere M. Knud Lerche, synderlig gode ven! Giffuer vi eder venligen tilkiende, at vi haffuer berammet at mødis i Maribo dend 2 Aprilis først kommendis god betiden, anlangende nogle Støcker, vi efter K. M. naadigst befaling haffuer veret foraarsaget att lade bestille oc forskaffe til

¹⁾ Dette Løfte blev neppe holdt.

Landsens Defension oc menige Undersaatters gaffn oc beste, som saaledis oc stedze her udi Landet skulle forbliffue, anseendis saadant i denne tids tilstand høyiligen fornøden giøris. Saa efftersom til for^{ne} Støckers betaling oc tilvejebringelse en stor Andeel Gryde-Malm oc Kedelkaaber behøffuis, huorfor I vilde velgiøre oc dess leilighed eders Herritz prester met forderligste forstændige, at de vilde enten personligen selff til forskreffne thid oc sted møde, eller oc deris erkleringer derom fremskicke, huad en huer aff dennem aff Gryde eller Kedelkaaber til samme Støckers betaling godvilligen ville contribuere, huorudi vi formoder, de oc en huer giøre deres beste. Eder her met Gud i vold befalitt. Aalholmb Slott 26 Martii 1644.

Borchard Rud. Just Friderich von Papenheimb.

Afskrift i M. Peder Bredals Kopibog, Kallske Saml. 472. 4to.

39.

1644, 10. Juli. Provst Knud Lerche til Præsterne i Musse Herred om Udredelse af Proviant til Soldaterne.

Reverendi, clarissimi Viri, Jeg bekom i afften V. Commissariers skriffuelse, anlangende at de hår taxeret Præsterne i dette Herrid for Proviant at udgiffue til it tusind Soldater her aff Landet paa en Maanedtz tid at vnderholde, nemlig Kauring Brød — 8 tønder, Flesk, — it skippund 9 lisspund, Øl — 16 tønder 3 fierdinger, Smør — 4 lisspund 3 skaalpund. Huorfor ieg beder eder, at I alle samptlig vilde møde i Mosse kircke nu paa mandag førstkommendis dend 16 Julij hora nona, at vi da med hin anden kand deliberere i denne sag. Provianten begieris, at dend skall leveris i Nysted den 17 Julij. Valet. Neostadii 10 Julii 1644.

Knud Lercke.

Afskrift i Kallske Saml. 472. 4to.

40.

1645, 26. Oktober. Provst Knud Lerche opfordrer Musse Herreds Præster til at møde ved Hr. Albert Bredals Jordefærd i Øster-Ulslev.

Salutem et incolumitatem!

Rev. Clariss. Viri, Collega et frater noster, venerandus ac doctus D. Albertus Bredal, Ecclesiarum Østerulslev et Gosted Pastor qvondam fidelis, hodie mane ex hac vita in æterna tabernacula a Deo benignissimo avocatus est. Funus ejus proximo die Jovis, qui est 30 Octobr., sepe-lietur.

Vos itaque Fratres rogatos habeo, velitis hora 9 dictæ diei in curia pastorali Østerulsleff cum uxoribus vestris comparere, præstantes confratri nostro pie demortuo postremum pietatis et humanitatis officium, id vestri ordinis decus et Christiana caritas requirit. Valetè divinæ protectioni cum omnibus vestris commendati. Dabam Neostadii dominica 21 post Trin¹). 1645.

V.

Canutus Lerche.

Afskrift (M. Peder Bredals) i Kallske Saml. 472. 4to.

41.

1650—56. Udtog af en gammel Embedsbog vedrørende Musse Herreds Provsti.

Petrus Erasmus, Præst i Øster-Ulslev, tilskrifer 10. Juni 1650 Herredets Præster og indbyder dem til at bi-vaane hans Hustrus Jordefærd.

Laurentius Petræus²) omsender 29. Maj [1650] et Øvrighedsbrev og minder Præsterne om at indsende deres Bidrag til hans Rejse til Kjøbenhavn [vistnok i Anledning af det forestaaende Tronfølgervalg].

¹) D. e. 26. Oktober, som altsaa er Hr. Albert Bredals Dødsdag.

²) Mag. Laurits Pedersen, Præst i Nykjøbing og Provst i Falsters Sønder Herred.

Biskop Hans Michelsen indkalder fra Maribo 27. Juni 1650 Præsterne i Musse Herred til at samles med ham til Colloquium førstkommande Mandag Kl. 2.

Olaus Christiani, Præst i Vaabensted, skriver til en Embedsbroder: »Penuriâ malesuadâ compulsus ad tuam benevolentiam confugio, Reverende D. Petre, votis et precibus contendens, velit mihi adhuc 3 vel 4 modios farinæ siliginis concedere, quos tibi in diem Michaelis magna cum gratiarum actione rependam ac reponam collectis hujus anni frugibus, quas facundet Dominus clementissimus et custodiat ab omni incommoditate aëris propter gloriam suam. Hisce vale et veniam da, vir insignissime, si molestior, quam par est, fuerim. Vognstadii 6 Cal. Aug. 1650«.

Kongebrev af 10. Aug. 1650, om Afholdelse af Bededage¹).

Biskop Hans Michelsen skriver (paa Latin) fra Odense 26 Aug. 1650 til Provsten (i Musse Hrd.) og indskærper den rette Holdelse af fornævnte Bededage.

Henricus Pauli Ancharius, en fattig (formodentlig afsat) Præst, beder 25. Okt. 1650 Gejstligheden i Laaland og Falster om Hjælp. »O venerande D. Pastor, multarum ærumnarum procellis diu circumactus me tandem has in oras contuli certissimam alicujus acqvirendæ spem mihi persvadens, spetamen mea hucusque frustratus, vix invenio, quo fugiam, quo me vertam: qvare ultimo necessitatis et pauperitatis telo transfossus ad Ornatissimum Dn. Pastorem confugio, subnixè contendens, ut mihi egeno Pastori ceu membro Christi exiguo viatico succurrere velit, quo me cum uxore et liberis septem intra honestatis limites sustentare qveam, donec Deus ter opt. max. miseram istam conditionem convertat in meliorem et optatiorem«.

Biskop Hans Michelsen meddeler u. 12. Febr. 1651 Provsten i Musse Hrd. M. Knud Lerche Kongebrevet af 1. Febr. s. A. (s. D. Kirkelove III, 362—3) og denne sender u. 7. Marts s. A. Afskrift af Brevet til Præsterne.

¹) Se Danske Kirkelove III, 360.

Præsten Oluf Christensen i »Vognsted« skriver *Dominica Cantate* 1651 til sin gamle »Skolebroder« Dirich Dinesøn Busk og anbefaler til denne sin Stifsøn Ejler Nielsen, der agtede sig til Norge, »begjærendes gjerne der at ville tjene Godtfolk, som hans Tjeneste kunde behøve«.

Nogle løse Blade af en Kopibog i Kallske Saml. 483 4°.

Provst Knud Lerche i Nysted indkalder d. 30 Juni 1651 Herredets Præster og Degne til det aarlige Herredskonvent (*Synodus provincialis*), der skulde holdes Mandag d. 7 Juli i Herritslev Kirke. »*Proinde confratres meos hujus Provinciæ rogo, velint dicto tempore cum suis Diaconis horâ octavâ eo se conferre, celebrantes diem istum in nominis divini gloriam et Ecclesiæ utilitatem salutarem*«.

Samme indbyder 7. Juli 1652 Præsterne til »*annuum nostrum colloqvium*«, der førstkommende Onsdag skal holdes i Døllefjelde Kirke.

Samme tilskriver 20. Okt. 1652 Herredets Præster: »*vos convocare et compellare necesse habeo, peto itaque, velitis loco solito Musse ad diem Mercurii instantem, qui est 27 8br., hora maximè decima comparere*«.

En lang latinsk Skrivelse (dat. Othoniæ 16 Nov. 1652) fra Biskop Laurits Jakobsen om de Bededage, der ifølge kgl. Befaling af 8 s. M. skulde holdes.

Provst Knud Lerche tilskriver 6. Apr. 1653 Herredets Præster om med deres Hustruer og Degne at møde ved Hr. Peder Thomesen Fabricius's Jordefærd i Hunseby d. 14 Apr. Han betegnes som »*venerandus et doctissimus vir, Ecclesiæ Huntzeby pastor fidelissimus et provinciæ Mossanæ senior*«. Da kun Præstens efterladte Børn nævnes, maa hans Hustru tidligere være død.

Samme opfordrer 28. Apr. 1654 Præsterne til at møde i Maribo førstkommende 3. Maj, da Præsten smst. Hr. Johannes Dionysii (Hans Dinesen Høfding) efter hans efterladte Hustrus Bestemmelse skulde begraves.

Biskop Laurits Jakobsen tilskriver 20 Febr. 1655 Præsterne om Bededage, der skulde holdes. Brevet begynder

med følgende mørke Skildring af Tidens Tilstand: »Tristissima equidem hæc sunt, in quæ incidimus, senescentis mundi tempora, quibus ira divina, hominum peccatis inflammata, tantum ubiqve excitavit incendium, ut illud non nisi seriâ mortalium resipiscentiâ restingvi posse videatur«.

»Anno 1655 den 13 Junii bleff H. Anders [Mortensen Mand] vdi Saxkiøbing¹⁾ aff M. Peder vdi Kiettinge be-graffvet«.

Lensmand Philip Barstorff skriver fra Aalholm 5. Jan. 1656 til Provst Knud Lerche, at han skulde lade sine Herredspræster vide, »at de lader deres Rytterheste og Ryttere med Gevær og al Tilbehør møde her paa Aalholm tilkommende 4 Febr. om Morgenen Kl. 10 slet, til hvilken Tid Fuglse Herreds Præsters Ryttere ogsaa skal møde her sammesteds med deres Heste og Gevær og al Tilbehør, at de kan blive igjennemset«. Provsten tilføjer i Meddelelsen til Præsterne: »Dersom der er nogen iblandt Eder, som har deres Gevær ikke altsammen saa lige in promptu, som hør hen til Rytterhesten, saa faar I vel nogen Raad denne Gang, og kan laane hos en god Ven, hvad Eder fattes, indtil en anden Tid, at I da kan skaffe det altsammen«.

Ph. Barstorff tilskriver fra Aalholm 28. Apr. 1656 Provst Knud Lerche: »Lader jeg Eder hermed venligen vide, at jeg agter, næst Guds Hjælp, at høre Kirkernes Regnskaber af Musse Herred den 28. Maj førstkommende, hvorfor I strax uden Forsømmelse lader samtlige Eders Herredspræster med Kirkeværgerne vide, at de derefter retter deres Lejlighed og bereder dennem paa Regnskabspenge til samme Tid, saa slet og aldeles ingen bliver tilbage« (osv.).

Provsten tilskriver 5 Maj 1656 Præsterne om fornævnte Regnskab. Kirkeværgerne skulde forud indsende Regnskaberne til Slotsskriveren, at de kunde være gjennem-

¹⁾ Et Brev til denne Præst findes trykt hos F. R. Friis, Familien Rosensparre, S. 48.

sete til den nævnte Dag. Ifølge kgl. Brev skulde Hr. Jørgen Mortensen i Farsbølle i Fyn, som havde lidt stor Skade af Ildebrand, have 2 Rdl. af hver Kirke i Fyns Stift.

Provsten tilsiger efter Biskoppens Befaling Præsterne til at møde i Musse Kirke 17. Juni 1656: »est, qvod vobiscum necessario agat«.

Lensmanden tilsiger 15. Juli 1656 Præsternes Ryttere og Heste med Tilbehør at møde ved Nysted 21. Juli, hvor »de af en Hs. Kgl. Maj.s høje Officerer skal mønstres og igjennemses«. Provsten tilføjer: »Consultum mihi videtur, si D. Pastores velint Neostadii præscripto die hora 10 comparere; verba venerandi Dñi Episcopi in ultimo conventu Mossano de eqvitu Pastorum Fionensium audivistis. Intelligenti satis«.

Forordning af 26. Apr. 1656 om Begravelser (se Danske Kirkelove III, 373 f.).

Blade af en gammel Kopibog i Kallske Saml. 93 Fol.

42.

1655, 17. Juli. Provst Knud Lerche tilsender Præsterne i Musse Herred nogle Synodalbestemmelser om Degnenes Forhold.

Synodalia Diaconos concernentia.

1. Diaconi debent legitima imperantibus Præposito et Pastori obedire, nec movere lites et contentionem contra suos pastores, qvibus dabunt sub poena depositionis ab officio suam obligationem, ne contra fiat.

2. Doceant rusticanam juventutem Catechismi doctrinam, sub poena depositionis ab officio.

3. Diaconorum vestitus sit decens, non aulicus aut Thrasonicus, sed officium concernens, sub poena depositionis ab officio.

4. Diaconi officium in templo peracturi togâ vel pallio sint amicti propter reverentiam sacrosancti ministerii.

5. Diaconi canticis Danicis inchoatis medium templi petant, ut coetum Ecclesiæ non solum juvent cantando,

sed et rectè pronuntiando syllobas et verba, quocirca ipsi distinctè et articulatim canant. Hæc synodalia servant sedulò, nisi velint suo defungi officio.

6. Ne patiantur Dn. Pastores, ut Diaconi a simplici Psalmorum tono vel tantillum discedant, sicut factitare solent scioli quidam ad ostentationem, effictas modulationes subinde aspergentes, ut Musici habeantur, scilicet.

7. Diaconi et substituti ebrietatem ubique aversentur; quod si a Dn. Pastoribus admoniti nihilominus sese inebriant, ab officio demoveantur.

8. Illis quoque interdictum sit peregrè proficisci, nisi venià a Dn. Pastoribus impetratà.

9. Moneantur Pastores serio de catechumenis bis hebdomadatim a Diacono vel Substituto instituendis, nec toleretur excusatio, quâ culpa in parentes vel liberos passim transfertur. Hæc enim plerunquæ solet esse vox officium negligenter facientium.

10. Catechumenis inculcentur non tantum quinque partes Catechismi cum explicatione, quoad fieri possit, sed etiam formula precandi manè et vesperi, ante et post cibum, una cum tabula oeconomica, ut sic doctrinam pietatis non mutilè sed integrè percipiat Christiana juvenus.

11. Diaconi, sive rurales sivi scolastici sint, Pastorem suum euntem domum e nuptiis, puerperiis aut conviviis, e vestigio subsequantur ad sua diverticula, ne absente Pastore vel scandalo sint aliis, vel in periculum et discrimen aliquod incidant.

12. In conviviis non histrionum imitentur mores, non sint contentionum authores, caveant sibi ab ebrietate, sub poena depositionis ab officio.

13. Diaconus, qui neglexerit literas Episcopi aut Præpositi deferre sine mora ad vicinum Diaconum seu Pastorem (si non habet residentem Diaconum), suspendatur ab officio a Præposito, donec examinata causa fuerit ab Episcopo.

S. Reverendi Viri, Fratres Honorandi, Jeg tilschicher eder nogle Synodalia, som angaar Degnene, at de dennem kand lesse oc udschriffue, oc siden dereffter vide sig endeligen at forholde, under tilbørlig Straf. Valete. Neostadii 17 Julii 1655. V.

Canutus Lerche m. m.

43.

Smaanotitser fra forskjellig Tid.

1. Den Peder Hansen (Saxkjøbing), hvis Optegnelser ere meddelte i Kirkehist. Saml. 3. R. I, 312 ff.¹⁾, er vistnok den Mand af samme Navn, som 1607 blev Præst i Kjøbelev og døde 1631. (Jvfr. Wiberg I, 95. Nyt hist. Tidsskr. V, 128).

2. Om Præsten Jordan Hansen Pfreundt i Vestenskov, som er omtalt i K. S. 3. R. VI, 468—71, kan bemærkes, at han sikkert er den Hr. Jordan, som 1602—3 var med Hertug Hans, Christian IV's Broder, paa hans ulykkelige Rejse til Rusland. (Engelstoft, Hist. Calender I, 101 Anm.).

3. Om den ovf. S. 605 nævnte Hr. Anders Mortensens Kaldelse til Præst i Saxkjøbing findes en lille Samling Aktstykker i Rigsarkivet blandt »Kongens Rettertings Dokumenter« under 1621.

4. Af den foran, S. 474, nævnte Hr. Sigvard Chr. Snisdorf, Præst i Kippinge, findes i Thottske Saml. 783 Fol. et Manuskript med Titel: Zions Harpeklang.

¹⁾ Istedefor »Hr. Eskil«, som der staar a. St., S. 312 Not., burde staa: Dr. Eskil (Christensen), Læge i Odense, Biskop Jakob Madsens Svingersøn.